

de azért mindkét félnél még mindig sok az idegen, főleg a német *-er* végű név. Hogy a derék *Hofer* neve mégsem díszíti intézetének homlokzatát, annak egyik etikai nehézségét is abban látom, hogy a haza szívében egy kulturpalota ormán bajos egy német nevet örökre az ifjúság elé állítani. Mindenképen áll tehát itt is ez a háziszabály: jobb későn mint soha! A névmagyarosításnak legcélszerűbb állomásai az érettségit megelőző idő, majd pedig a tanító- és tanárképzők és az Eötvös-kollégium. A ki itt túlesik rajta, már magyar névvel lép ki az életbe és kezdi meg működését az iskolában. *hf.*

*

— **A középiskolai reform.** A kolozsvári tanári körben június 1-én Schneller István egyetemi tanár felolvasást tartott s ebben kifejtette nevelési elmélete alapján középiskolai eszményét. Nem bírálta a mai rendszert és nem vitatkozott a ma felszínen lebegő sok panaszszal sem, hanem egységesen felépítette saját tervezetét s utalt arra, hogy ezzel a neveléstudomány mai követelményei is kielégítést nyernek, meg a közönségesen hangoztatott s nem alaptalan kifogások is szervesen megszüntethetők. A kolozsvári tanári kör ugyanekkor elhatározta, hogy évek óta hangoztatott irányának megfelelően, a jövő tanévvel újra kezdődő ülésein ezt a tervezetet rendszeres tárgyalás alá veszi egyrészt a magyar közoktatás története, másfelől pedig a reformnál tekintetbe veendő összes kérdések szempontjából. Ezeket a tárgyalásokat már a nyár folyamán előkészítik. Mivel az egész tanulmány legközelebbi számunkban megjelenik, ez alkalommal csupán erre a híradásra szorítkozunk.

IRODALOM.

Berzeviczy Albert, Beszédék és tanulmányok. Budapest, 1905. Singer és Wolfner kiadása. Két kötet, 481+532 lap.

A szépen kiállított két vaskos kötet a következő öt csoportba foglalva gyűjti össze Berzeviczy beszédeit és tanulmányait: I. Parlamenti beszédék, II. Gyűléseken és ünnepélyeken mondott beszédék, III. Emlékbeszédék, visszaemlékezések, IV. Kisebb alkalmi beszédék, V. Tanulmányok, értekezések. Természetes, hogy még ez a vaskos két kötet sem tartalmazza Berzeviczy valamennyi beszédét. A kiadók előszava szerint: beszédeinek és dolgozatainak csak egy részét adják, a leggondosabb válogatás útján

gyűjtven össze azokat a beszédeket s munkálatokat, amelyek egy vagy más szempontból, különösen szerzőjüknek a kulturális kérdésekre vonatkozó felfogása tekintetében annyira nevezetesekek és érdekesek, hogy valóban szükségesnek tartották a könyvben való együvé gyűjtésüket az időszaki sajtó termékeiből, ahol először jelentek meg.

Akik már régóta hivatásuknál fogva is foglalkoznak közművelődésügyünk fejlődésével, azok előtt e gyűjtemény tartalma már jól ismert, hiszen írójuk már fellépésének majdnem kezdetétől fogva vezérlő szerepet vitt ezekben a kérdésekben, amelyekben az ő szava majdnem a tettek erejével bírt. De az ilyenek is jóleső érzéssel forgatják e gyűjteményt, amelyben lépésről-lépésre kísérhetik egy következetes, céltudatos szellem evolúcióját. Azt a fölfogását a nemzeti népnevelés szervezéséről, amelyet mult évi törvényjavaslatában kodifikált, megtaláljuk részben már 1891. évi parlamenti beszédében, amelyet a kisedővásról tartott; ugyanazt olvassuk már egészében körvonalozva 1895. évi költségvetési beszédében; ugyanazt még határozottabb tételekben a milleniumi tanügyi kongresszuson mondott beszédében. Így látjuk áthuzódni a testi nevelés fontosságáról vallott felfogását parlamenti beszédein (1890 jan. 28. «Középiskolai kérdések», 1900 márc. 21-diki költségvetési beszéd), kongresszusi és egyesületi beszédein (Elnöki megnyitó az 1894. évi közegészségügyi és demographiai kongresszus iskolaegészségügyi szakosztályán; — elnöki megnyitó a Nemzeti Tornaegylet 1896. évi közgyűlésén; — Beszéd az 1898. évi eperjesi tornaversenyen). A harmadik egyetem kérdését fejtegeti «Közművelődésünk és a harmadik egyetem» című 1894-ben megjelent alapos tanulmányában, amelyben a kérdést minden oldalról megvilágítja, s amely maga is 108 oldalnyi terjedelmével egy kis könyvvel ér föl; s ugyanezzel a gondolattal találkozunk minduntalan országgyűlési beszédeiben is. Az itt föl-sorolt három dolgot a közvélemény mint Berzeviczy legsajátabb eszméit ismeri és méltán, mert nemcsak irodalmi tisztázásukhoz járult a legtöbbet, hanem propagálásukért is ő tett legtöbbet. A három közül a testi nevelés ügyének föllendülését, mint bevégezett dolgot láthatja maga előtt s épen legutóbb gyönyörködhetett a fényes sikerű orsz. ifjúsági tornaversenyen kedves eszméjének a megvalósulásán. A második: a népoktatás új rendje már készen volt kezében, amikor a viszonyoknak alakulása gátat

emelt megvalósítása elé, — reméljük, hogy csak rövid időre. Az utolsó: a harmadik egyetem megvalósítása, mint vágy, ma már az egész közvéleményben él, de alakulását még hiában keressük. Ami ezekből megvalósult tényleg és ami testet öltött a közgondolkodásban, az is elég arra, hogy szerzőjük elmondhassa, hogy nem élt hiába. De hiszen az élet még olyan sokat ígér a cselekvő képessége zenithjén álló Berzeviczynek, hogy ő is és mi is remélhetjük eszméinek teljes diadalra juttatását.

Íme, az irodalmi ismertetés teréről áttévedtünk a szerző működésének és sikereinek ismertetésére. Azt hisszük azonban, hogy ezzel jellemezzük legtalálóbban a könyv szellemét. Mert hiszen az egy aktív államférfiúnak tartalmazza eszmei küzdelmeit, nyilatkozatait és felfogását azokról a dolgokról, amelyek épen az ő aktivitása területére esnek. Nemcsak a beszédek, hanem még a tanulmányok egy része is aktualis kérdésekkel foglalkozik, s az olvasó előtt nem az író, hanem az államférfiú lép előtérbe s vele vonulnak fel az utolsó negyedszázad összes kulturális fejleményei.

Ami nem vonatkozik szorosan a szerző államférfiúi tevékenységére, azokban leginkább a történeti szempont uralkodik, s ebben is leginkább a művelődéstörténeti. A történeti visszatekintés, az a törekvés, hogy beleilleszkedjék a történeti fejlődés folytonosságába, még aktuális beszédeiben is folytonosan előfordul. Művelődéstörténeti vonatkozású nagyobb beszédei és értekezései: A nemzeti szellem és a társadalmi tevékenység fejlődése közművelődésünkben (a magyar közművelődési egyletek 1896. évi kongresszusán tartott beszéd); A középső felvidék szerepe tudományosságunk történetében (elnöki megnyitó a magyar orvosok és természetvizsgálók 1901. évben Bártfán tartott XXXI. vándorgyűlésén; megjelent először a *Magy. Pæd.* 1901. évfolyamában); Rákóczi és kora (védnöki megnyitó az eperjesi Széchenyi-kör Rákóczi ünnepélyén, 1903.); Nemzeti irodalmunk a múltban és a jelenben (elnöki megnyitó a Kisfaludy-Társaság 1904. évi közülésén). A művelődéstörténeti szempont uralkodik még az emlékbeszédekben, számos kisebb beszédében is, sőt ez áll az előtérben akkor is, amikor kedves történeti alakjáról: Széchenyi Istvánról ír (Széchenyi elvei a nemzeti művelődésre nézve; művelődésünk némely hiánya és veszélye, az eperjesi Széchenyi-körben 1892-ben mondott védnöki beszéd; — Gróf Széchenyi István, —

bevezető tanulmány a Franklin-Társulat kiadásában megjelenő Magyar Remekírók c. vállalatnak «Gróf Széchenyi István munkáiból» c. köteteihez).

A két nagy kötetnek alig egy ötödrésze az, ami egyenesen a sajtó alá készült, a túlnyomóan nagyobb rész eredetileg előszóval volt előadva. Az egyik rész nem enged a másiknak a stílus szabatosága tekintetében. Ismeretes Berzeviczyről, hogy talán valamennyi szónokunkat megelőzi abban, hogy beszédekben — még ha rögtönzöttek is — azonnal a legszabatosabb formába tudja öltöztetni gondolatait, amelyeken legfennebb ő találhatna csiszolni valót, de a hallgató soha. Beszédek mindjárt tökéletes irodalmi alakban jelennek meg a hallgató előtt is és így kész irodalmi olvasmányt nyújtanak az olvasónak is. Mint ilyen irodalmi mű, amelyik egy negyedszázadnak magyar közművelődés-történetét állítja közvetlenül előnkbe, beillesztve azt egyúttal művelődéstörténetünk folytonosságába, azt hisszük, hogy hézagpótló kötete lesz minden közkönyvtárnak, s azok között az általa tervezett tanítói könyvtáraknak is.

*

Pirchala Imre : A magyarországi középiskolák rendje. Két kötet. Budapest. Athenæum. 1905. Ára 18 korona.

Régóta érzett hiányt pótolni van hivatva ez a könyv, mely itt-ott a történeti fejlődésre való visszapillantásokkal és magyarázatokkal kíséri a középiskolákra vonatkozó törvényeket, szabályzatokat, utasításokat és rendeleteket. Sajnáljuk, hogy a szerző nem vette fel a tantervekhez készült Utasításokat is. Ezeknek felvétele által teljes kompendiumot nyertek volna mindazok, akik középiskoláink vezetése és adminisztrációja iránt érdeklődnek. Igaz, hogy az Utasítások a tanárok és érdeklődők számára amúgy is könnyen hozzáférhetők, de ugyanez mondható a könyvben foglaltak legnagyobb részéről. A könyvet épen az teszi értékesé, hogy ebben az olvasó egybefoglalva találja mindazt, ami eddig elszórtan volt csak feltalálható. Ami pedig a másik okot illeti, amelyet a szerző az Utasítások elhagyása mellett felhoz, t. i. azok terjedelmét, arra nézve meg lehet jegyezni, hogy egy kevés helyet lehetett volna nyerni az által, hogy az egyes fejezetekhez fűzött történeti visszapillantások és megjegyzések kisebb betűkkel lettek volna kiszedve, másfelől e könyv ára elég nagy s így a kiadó egy pár ívet nyugodtan hozzátehetett volna a könyv értékének emelésére. A történeti fejlődésre visszapillantó és egyéb megjegy-